

accumulation of political looks estimations and knowledges; 2) the waiver is of that does not answer reality.

It is necessary to mark that it is necessary to talk not simply about socialization of students, but about political socialization, which is the aggregate of many directions and vectors of socialization for example civil. Civil socialization – characterizes the process of mastering by every individual of the certain system of knowledges, norms, values and traditions in the labour, political and legal spheres of vital functions, which allow him to function as the full-fledged member of society.

Key words: socialization, political socialization, civil socialization, legal socialization political culture.

Стаття надійшла до редакції 19.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.

УДК [316.61:316.774]-053.6

Н. Г. Яценко

ОСОБЛИВОСТІ СОЦІАЛІЗАЦІЇ ЮНАКІВ ПІД ВПЛИВОМ ЗАСОБІВ МАСОВОЇ ІНФОРМАЦІЇ

Сучасне інформаційне суспільство активно впливає на процес соціалізації особистості, особливо у юнацькому віці. Соціалізація відбувається у динамічному соціальному середовищі, тому її результатом стають все нові й нові якості, які набуває людина в процесі соціального життя, вступаючи у нові зв'язки та відносини з іншими людьми. Успішне проходження процесу соціалізації юнаків є актуальним не лише для самої людини, й для суспільства в цілому, оскільки саме у юнацькому віці відбувається підготовка до майбутнього дорослого життя, визначення свого місця у ньому.

Важливим для дослідження соціалізації юнаків в умовах інформаційного суспільства є визначення закономірностей цього процесу через призму вікових особливостей юнаків з урахуванням неоднозначного впливу засобів масової інформації (ЗМІ).

Проблемам проходження соціалізації у юнацькому віці та впливу на цей процес ЗМІ присвячена велика кількість досліджень соціологів, психологів та педагогів, оскільки традиційно саме юнацтво розглядається як період, коли найбільш активно проходить процес засвоєння норм та цінностей, входження людини до суспільства. Важливими для розуміння процесу соціалізації є роботи психологів у рамках біогенетичного, соціогенетичного та психогенетичного підходів до розвитку юнаків. У цих роботах вивчається взаємозалежність фізичного та психічного

розвитку (В. Целлер, А. Гезелл), розглядаються властивості юності, виходячи зі структури суспільства, способів соціалізації, взаємодії підлітка з іншими людьми (К. Левін), аналізується розвиток власно психічних процесів, пізнання внутрішнього світу особистості (Е. Еріксон, Е. Шпрангер, Ш. Бюлер, Ж. Піаже). Актуальними також є напрацювання вітчизняних науковців з проблем вікової психології, зокрема Л. Виготського, В. Давидова, А. Леонтєва, А. Петровського, Д. Ельконіна.

У контексті проблематики нашого дослідження треба відзначити розробки науковців Н. Дембицької, Д. Ельконіна, Е. Еріксона, К. Левіна, В. Москаленка, А. Мудрика, К. Хуррельманна щодо особистостей проходження соціалізації у юнаків.

Так, на думку К. Левіна, поведінка підлітка (юнака) визначається, передусім, маргінальністю його положення. Переходячи з дитячого світу у дорослий, підліток не належить повністю ані до першого, ані до другого. Ця особливість його соціальної ситуації та життєвого світу проявляється також в його психіці, для якої типовими є внутрішні протиріччя, невизначеність рівня домагань, підвищена сором'язливість та одночасно агресивність, схильність приймати крайні позиції та точки зору [1, с. 23].

Найбільш важливою фазою у проходженні процесу соціалізації вважав саме юнацький вік відомий німецький соціальний педагог, соціолог та психолог К. Хуррельманн. На його думку, в юнацькому віці необхідно приймати роль соціально інтегрованого громадянина [2].

Окремо необхідно виділити роботи І. Кона, який привніс у науку нові погляди та підходи до бачення процесу соціалізації дітей та підлітків, що сприяло поглибленню розуміння специфіки юнацького віку як особливої фази життєвого циклу та його відмінності від інших періодів соціалізації.

Як показали дослідження останніх років, процес соціалізації юнаків носить глибоко індивідуалізований характер. Питання меж формування індивідуального стилю соціалізації розглядає у своєму дослідженні Т. Костяк. Автор зазначає, що роль сім'ї та однолітків у цьому процесі різна: у спілкуванні з однолітками юнак опановує нові та більш значимі у сучасному світі цінності, а дорослі забезпечують стабільність цих цінностей та емоційну підтримку у разі невдачі [3].

Різним аспектам проходження процесу соціалізації юнаків присвячені дисертаційні дослідження Н. Абдюкової, О. Алексєєвої, А. Аніщенко, В. Іванова, І. Корсун, О. Лютак, О. Панагушиної, Т. Швець.

Проблеми впливу ЗМІ на особистість досить активно вивчаються політологами, психологами та соціологами, починаючи з 60-х років ХХ століття. Серед досліджень російських та українських науковців, насамперед, необхідно виділити роботи В. Афанасьєва, Н. Богомолова, В. Воробйова, Г. Голіцина, І. Кона, С. Корконосенко, Л. Мардахаєва, А. Мудрика. В цих роботах аналізуються основні функції ЗМІ, засоби

впливу ЗМІ на особистість та групу, позитивні та негативні сторони ЗМІ стосовно впливу їх на аудиторію, в тому числі юнацьку. Також досліджується значення ЗМІ у формуванні ціннісних орієнтації, становленні громадянської позиції юнаків та молоді.

Зокрема, І. Кон зазначає, що ЗМІ є одним з найбільш впливових факторів соціалізації, значення якого неухильно зростає [1, с. 185]. Науковець також вважає, що ЗМІ – один з факторів, які підривають традиційну «авторитарну» систему виховання: чим більше джерел інформації має людина, тим більша його автономія від кожного з них окремо [4, с. 141].

Особливості впливу ЗМІ на соціалізацію молоді визначає у своїй роботі Я. Шведова. Різноманітним проблемам впливу ЗМІ на проходження процесу соціалізації особистості присвячені дисертаційні дослідження О. Бугери, Ф. Власенко, О. Петрунько, Д. Попової, Ю. Козакова, І. Курліщук, Н. Чутової, С. Шандрук.

Зокрема, А. Курліщук розглядає ЗМІ як універсальний інститут соціалізації, який шляхом акумулювання, тиражування та передачі широкій аудиторії соціально значущої інформації, забезпечує масову комунікацію у соціумі, впливає на масову свідомість і поведінку, безпосередньо і опосередковано бере участь у процесі формування системи цінностей [5, с. 42].

Враховуючи те, що процес соціалізації особистості найбільш активно проходить у юнацькому віці, актуальною вбачається проблема визначення його особливостей, а також позитивних та негативних аспектів впливу ЗМІ на цей процес.

Виходячи з вищезазначеного, метою статті є проаналізувати особливості соціалізації юнаків в умовах неоднозначного впливу ЗМІ на процес соціалізації особистості.

Соціалізація старшокласників зумовлена їхніми віковими особливостями, зокрема, переходом від дитинства до дорослості. Біологічні зміни проявляються у тому, що у ранньому юнацькому віці завершується фізичний розвиток людини, більшість юнаків та дівчат вже досягають статевої зрілості. В ранньому юнацтві завершується дозрівання різних систем організму, усуваються диспропорції в їх розвитку, що були викликані нерівномірністю їх визрівання, і це призводить до серйозних перевантажень організму та, особливо, нервової системи. Тому поряд з великою енергією у юнаків часто зустрічається так звана «органічна лінь», оскільки у цьому віці йде інтенсивне фізичне зростання й організм економить сили на всьому іншому [6, с. 9 – 10].

Центральною соціально-психологічною проблемою юнацького віку є проблема самовизначення. Багато в чому юнак вже є дорослим, розширюється коло й змінюється характер його діяльності та виконуваних ним ролей. Хоча провідною діяльністю старшокласника залишається навчання, її мотиви суттєво змінюються, наближаючись до мотивів трудової діяльності дорослого. При цьому юнак стикається з

широким колом суспільних відносин, виявляє, що люди думають та поводять себе по-різному, навіть їх ідеали далеко не однакові. Це спонукає його критично оцінювати та переоцінювати і себе, і оточення. Юнак бажає «знайти себе», «стати самим собою», тобто розкрити свої досі невиявлені можливості, знайти своє місце у житті.

Сучасні юнаки внаслідок акселерації раніше відчують необхідність у соціальному визнанні та соціальному ствердженні своєї особистості, що веде до більш активних пошуків шляхів та засобів для самоствердження. У періоді ранньої юності самоствердження стає необхідним як противага власній слабкості, часто надуманій, але такій, що відчувається як соціальна неповноцінність особистості. Те, наскільки успішно протікає процес самоствердження у ранній юності, відчувається впродовж усього життя людини й може мати серйозні наслідки як для неї самої, так і для всього суспільства [6, с. 20 – 23].

Таким чином, можна відзначити, що у юнацькому віці вирішується цілий комплекс задач та проблем: пізнання свого фізичного, психічного та соціального «я»; вироблення світогляду; самовизначення у системі взаємовідносин та щодо свого професійного, сімейного, особистісного майбутнього; реалізація себе в актуальній дійсності та пошук адекватних способів самоствердження [7, с. 59 – 60]. При цьому успішній соціалізації старшокласників сприяють такі риси особистісного розвитку як самосвідомість (процес відкриття внутрішнього світу, перехід від зовнішнього керування до самокерування, формування власних цінностей), а також самовизначення (уособлення себе в якості суб'єкта власного розвитку).

Успішність проходження соціалізації у старшокласників залежить від узгодженості впливу соціальних інститутів, які формують соціальну позицію юнаків у сучасних умовах. При цьому характерним для сучасного суспільства є те, що ЗМІ стають провідним інститутом соціалізації молоді, за вагомістю свого впливу залишивши позаду такі традиційні соціальні інститути як сім'я, школа, компанія однолітків.

Аналіз потенційно деструктивних якостей сучасного медіасередовища дозволяє говорити про те, що воно є агресивним й таким, що створює ідеальні умови для маніпулювання свідомістю та поведінкою споживачів інформації. При цьому, враховуючи особливості процесу соціалізації у юнацькому віці, можна зазначити, що ця агресивність медіасередовища посилюється для юнаків низкою специфічних чинників:

- особливостями пізнавальних процесів у юнацькому віці, зокрема особливостями сприймання, мислення і запам'ятовування, цікавістю й, у певній мірі, довірою до всього, що відбувається у світі (що призводить до використання медійних образів для побудови власної суб'єктивної картини світу, формування медійної картини світу, яка не відповідає об'єктивній реальності);

- надміром споживання медіапродукції внаслідок неспроможності самостійно організувати свій час (а отже, формування медіазалежності і соціальної ізоляції);

- випаданням за межі соціального контролю, тобто високою ймовірністю відхилення від сценарію «вірної» соціалізації [8].

В той же час необхідно зазначити, що юнаки – споживачі продукції ЗМІ – достатньо вибірково ставляться до інформації, по-своєму оцінюють та інтерпретують її. У всіх джерелах інформації особистість обирає те, що є значущим для неї та не суперечить її внутрішнім потребам. На сприйняття юнаків сильно впливають установки, прийняті у родині або у колі друзів [1, с. 185]. До того ж ефективність впливу на юнаків залежить від їх особистої активності у процесі взаємодії з джерелом впливу, а також настанови, що має особистість відносно того чи іншого джерела впливу. Настанови особистості та ступінь її активності багато в чому залежать від тієї соціальної ситуації, в якій знаходиться юнак [6, с. 45].

Крім того, результати досліджень інформаційних смаків старшокласників свідчать про те, що юнаки критично ставляться до інформації, яку отримують через ЗМІ, та часто не довіряють їй. Вибір змісту інформації багато в чому визначається інтересами та цінностями старшокласників. При цьому ціннісні орієнтації та відносини, що детермінують інформаційний вибір, пов'язані з важливою для юнаків діяльністю й задаються особливостями формування відносин в їх соціальному оточенні [9, с. 196]. Це доводить, що юнаки у певній мірі є критичними споживачами інформації, незважаючи на те, що ЗМІ відіграють велику роль у формуванні їх ставлення до світу, до себе та інших.

Таким чином, можна стверджувати, що юнаки не просто механічно переробляють отриману через ЗМІ інформацію, а індивідуально її сортирують, фільтрують, часто критично оцінюють залежно від свого світосприйняття, рівня культурного розвитку, соціального статусу.

Аналіз наукової літератури за досліджуваною тематикою дозволяє зробити висновок, що питання проходження процесу соціалізації у юнацькому віці, а також проблема неоднозначності впливу ЗМІ на особистість та її соціалізацію на різних етапах життя людини достатньо глибоко вивчені педагогами, психологами, політологами. В той же час, залишається невизначеною низка питань стосовно нівелювання негативного впливу ЗМІ на соціалізацію юнаків та практичної діяльності педагогів у цьому напрямку.

Це дозволяє окреслити коло питань, які, на наш погляд, є перспективними для подальших наукових розвідок.

По-перше, представляється важливим визначити рівень обізнаності педагогів з сучасними можливостями використання ЗМІ для впливу на процес соціалізації особистості.

По-друге, важливо проаналізувати реальну практику роботи педагогів із соціалізації юнаків з використанням можливостей ЗМІ.

По-третє, необхідно визначити соціально-педагогічні умови використання ЗМІ у діяльності педагогів із соціалізації юнаків, враховуючи неоднозначність впливу ЗМІ на цей процес.

Список використаної літератури

- 1. Кон И. С.** Психология старшекласника / И. С. Кон. – М. : Просвещение, 1982. – 207 с.
- 2. Hurrelmann, Klaus.** Einführung in die Sozialisationstheorie / Klaus Hurrelmann – [9. Auflage]. – Weinheim: Beltz, 2006. – 328 р.
- 3. Костяк Т. В.** Границы формирования индивидуального стиля социализации детей и подростков [Электронный ресурс] / Т. В. Костяк. // Психологические исследования: электрон. науч. журн. – 2009. – № 6 (8). – Режим доступа : <http://psystudy.ru/index.php/num/2009n6-8/249-kostyak8.html>.
- 4. Кон И. С.** Социология личности / И. С. Кон. – М. : Политиздат, 1967. – 383 с.
- 5. Курліщук І. І.** Педагогічні засади соціалізації студентської молоді засобами масової комунікації: дис. ... канд. пед. наук: 13.00.05 / І. І. Курліщук. – Луганськ, 2007. – 227 с.
- 6. Мудрик А. В.** О воспитании старшекласников: Кн. для клас. руководителей / А. В. Мудрик. – М.: Просвещение, 1981. – 176 с.
- 7. Мудрик А. В.** Общение как фактор воспитания школьников / А. В. Мудрик. – М. : Педагогика, 1984. – 112 с.
- 8. Петрунько О. В.** Соціалізація дитини в агресивному медіасередовищі: автореф. дис. ... д-ра психол. наук : 19.00.05 [Электронный ресурс] / О. В. Петрунько. – К., 2010. – 32 с. – Режим доступа : <http://www.nbuv.gov.ua/ard/2010/10POVVAM.zip>.
- 9. Пархоменко А. Н., Голубева Н. А.** Особенности отношений к СМИ и в СМИ в осуществлении социализации современных подростков / А. Н. Пархоменко, Н. А. Голубева // Мир психологии. – 2011. – № 4 (68) – С. 196 – 205.

Яценко Н. Г. Особливості соціалізації юнаків під впливом засобів масової інформації

У статті розглянуті вікові особливості юнаків, роль ЗМІ у соціалізації особистості та їх вплив на процес соціалізації у юнацькому віці. Висвітлені наукові розробки щодо неоднозначного впливу агресивного медіасередовища на юнаків. Окреслені напрямки подальших досліджень про можливості використання ЗМІ у діяльності педагогів із соціалізації юнаків.

Ключові слова: соціалізація, юнацький вік, засоби масової інформації.

Яценко Н. Г. Особенности социализации юношей под влиянием средств массовой информации

В статье рассмотрены возрастные особенности юношей, роль СМИ в социализации личности и их влияние на процесс социализации в юношеском возрасте. Освещены научные разработки о неоднозначном влиянии агрессивной медиасреды на юношей. Очерчены направления дальнейших исследований о возможностях использования СМИ в деятельности педагогов по социализации юношей.

Ключевые слова: социализация, юношеский возраст, средства массовой информации.

Yatsenko N. G. The features of a young men socialization under the influence of the media

The article considers the age characteristics of youth, the media's role in the socialization of the individual and their impact on the process of socialization in the youth age. Was highlighted a scientific research about the controversial impact of the media on personality in today's information society, about the negative impact of aggressive media environment on the young men. Was considered an approaches of the youths to receiving an information through the media, its processing and filtering, as well as the dependence of these processes from the perception of the world of teenagers. Was delineated the directions for further research on the level of awareness among teachers with the modern possibilities of using the media to influence the process of socialization of the individual, about an analysis of actual practices of teacher's work in the socialization of young men using the capabilities of the media, about the definition of a social-pedagogic conditions of using the media in the teacher's activities on the socialization of young men considering the mixed impact of the media on this process.

Key words: socialization, youth age, the media.

Стаття надійшла до редакції 23.09.2013 р.

Прийнято до друку 25.10.2013 р.

Рецензент – д. п. н., проф. Харченко С. Я.